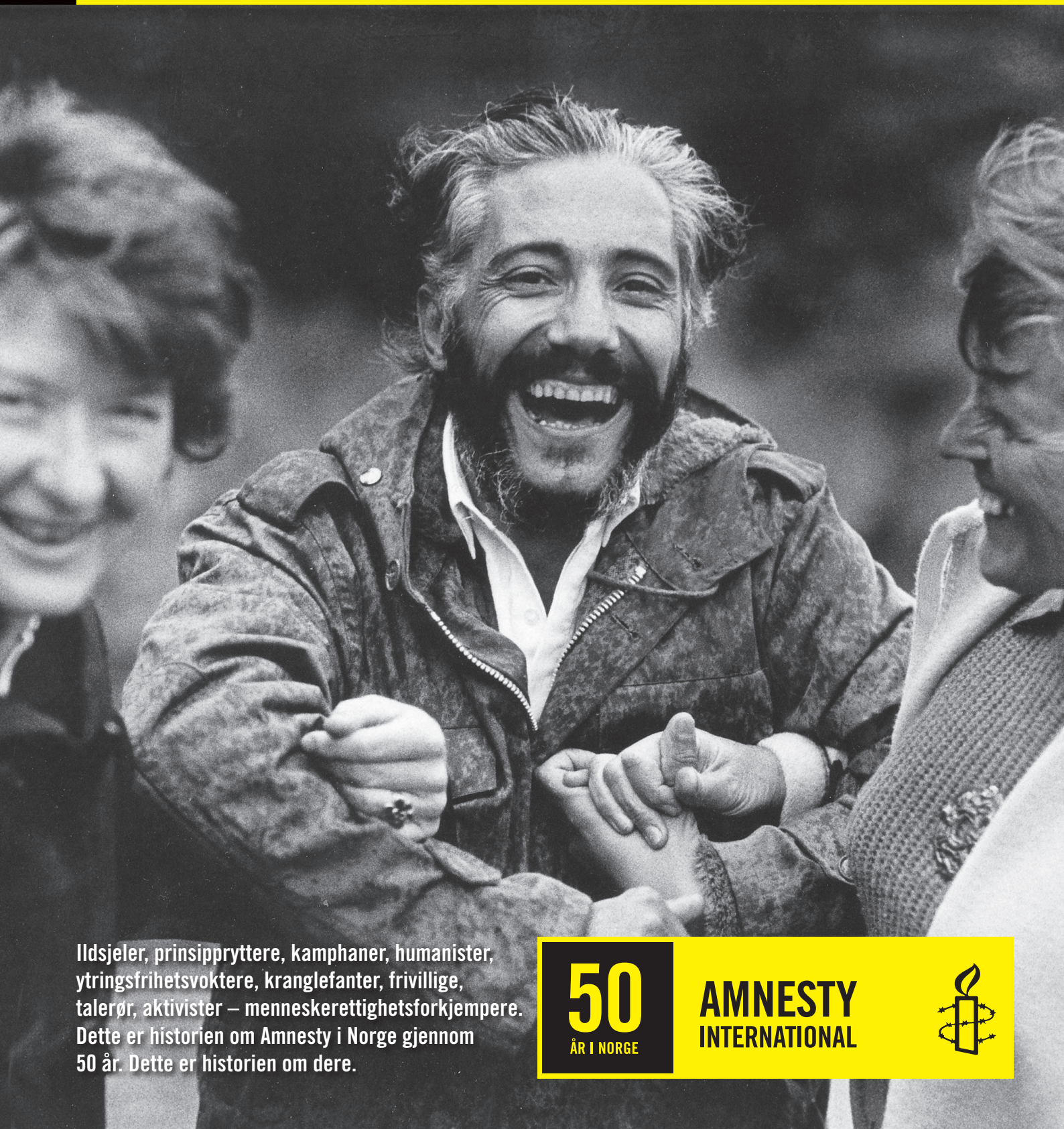

AMNESTY I NORGE

1964 – 2014

Ildsjeler, prinsippryttere, kamphaner, humanister, ytringsfrihetsvoktere, kranglefanter, frivillige, talerør, aktivister – menneskerettighetsforkjempere. Dette er historien om Amnesty i Norge gjennom 50 år. Dette er historien om dere.

50
ÅR I NORGE

AMNESTY
INTERNATIONAL

1964: En av verdens første Amnesty-grupper. Ljansgruppen i Oslo samlet hjemme hos ekteparet Skånland.

31. DESEMBER 2013: Klokken er 21.11 når det piper i telefonen. Generalsekretær John Peder Egenæs holder nyttårsfest. Han teller ikke bare ned til et nytt år, men til jubileumsår for organisasjonen som har preget hele hans voksne liv.

“Hei, ikke verst å bli nevnt i kongens nyttårstale. Gratulerer!” Meldingen er fra tidligere generalsekretær Petter Eide. “Er det mulig?”, tenker John Peder.

Han lar gjester være gjester og finner frem laptopen. Ganske riktig, en høytidsstemt Hans Majestet Kong Harald snakker om grunnlov og ytringsfrihet: “Amnesty International arbeider daglig for alle dem som drømmer om en slik frihet fra sine fengselsceller,” sier han.

“Så kult”, tenker John Peder, lener seg tilbake i stolen og smiler. Så melder tvilen seg: “Er det egentlig så kult? Er Amnesty blitt for stuerene når vi nevnes i en tale veid på gullvekt for ikke å støtte?”

MAI 1965: Jugoslaviyas brutale statsleder, Josip Broz Tito, er på statsbesøk i Oslo. Det er ærestilstelning i Universitetets Aula. Johan Ludwig Mowinckel, journalist i den radikale avisen Orientering, er blant de inviterte. “Luggen”, som han kalles, går bort til Tito og spør: “Hvorfor fengsler du militærnektene?” Presidentens ansikt hardner, før han snur seg på hælen og går.

Det er fire år siden Luggen leste den britiske advokaten Peter Benensons artikkel i The Observer den 28. mai 1961 – om de

glemte fangene. Benensons ord om å erstatte avmakt med felles handling gir resonans.

Under krigen deltok Luggen i motstandskampen i Norge. Idéen om å bombardere undertrykkende regjeringer med brev for å få frigitt samvittighetsfangene er besnærende. Han tar kontakt med Benenson. Hva kan vi gjøre i Norge?

Snøballen ruller. Flere ildsjeler kommer på banen. Otto Falkenberg, Luggens kone Laila, ekteparet Meta og Arne H. Christensen og Jorun Kringlen Reinertsen. Otto satt i tysk fangenskap under krigen, Meta i konsentrasjonsleir.

10. DESEMBER 1964: Amnesty Norsk Avdeling stiftes formelt – bare tre år etter den internasjonale bevegelsen. De første aktivistene har allerede vært i gang i et par år.

VINTEREN 1965: Pedro er fri! Det står svart på hvitt i brevet han har sendt sine hjelpere i Oslo. Portugiseren var Ljansgruppens første samvittighetsfange. I halvannet år forsøkte de å finne ut hvor han oppholdt seg. Brev etter brev kom i retur.

En norsk handelsdelegat i Portugal gjorde undersøkelser, de appellerte til den “postale ære” overfor det portugisiske postvesenet, de besøkte ambassadøren i Norge. Ingenting hjalp. Til slutt fikk de kontakt via Pedros kone. “Arne Christensen representerer for meg de bra menneskene i sitt land, de bra menneskene i alle land,” skriver Pedro i brevet.

Journalist Johan Ludwig “Luggen” Mowinckel lar seg inspirere av Peter Benensons artikkel om “De glemte fanger” i den britiske avisen The Observer.

Ragnar Kvams kronikk om “Amnesty-kampanjen av 1961” publiseres i Dagbladet.

Jorun Kringlen Reinertsen starter sin énkvinnens-gruppe i Bergen.

Amnestys grunnlegger Peter Benenson holder foredrag om Amnesty for Nobelinstituttet, etter invitasjon fra “Luggen”.

Ekteparet Meta og Arne H. Christensen tar initiativ til å opprette Ljansgruppen.

Otto Falkenberg starter Amnesty-gruppen på Tåsen.

Amnestys internasjonale generalsekretær Jack Halpern kommer til Norge for å bidra til opprettelsen av en norsk avdeling.

Amnesty Norsk Avdeling blir grunnlagt, bemannet av frivillige, og Arne H. Christensen blir organisasjonens første formann.

Det er blitt seks Amnesty-grupper: Ljan, Tåsen, Frogner, Bærum, Bergen og Trondheim.

Den første pengeinnsamlingskampanjen blir lansert. Amnesty-kalenderen, illustrert av norske kunstnere, gis ut.

Amnestys første store seier – Ljansgruppens portugisiske samvittighetsfange, Pedro, blir løslatt.

Professor Johan Vogt reiser på eget initiativ til Ungarn, for å undersøke skjebnen til 50 politiske fanger, som ble arrestert under folkeopstanden i 1956.

1961

1962

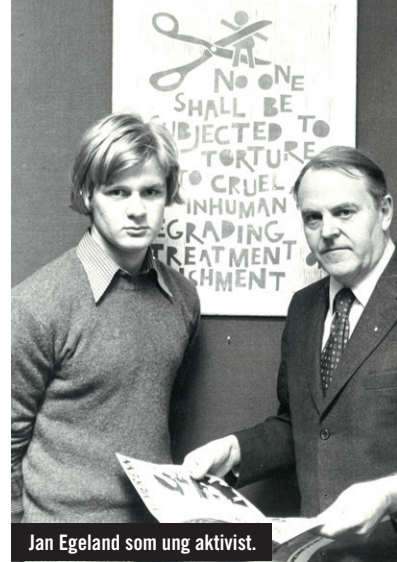
1963

1964

1965

1977: Amnesty International mottar Nobels Fredspris i Oslo-universitetets Aula.

Jan Egeland som ung aktivist.

Hans frigivelse er Ljansgruppens første seier og en milepæl for Amnesty Norsk Avdeling. Ljansgruppen er en av seks aktive grupper den første tiden. Norske Amnesty-folk blir stadig mer involvert i det internasjonale arbeidet.

APRIL 1965: Professor i sosialøkonomi Johan Vogt reiser på eget initiativ til Ungarn for å undersøke skjebnen til politiske fanger som ble arrestert under folkeopprøret i 1956. I kofferten har han en liste med 50 navn fra Amnesty i London.

Men han kan ikke be om frigivelse. De har kjempet med volds-makt. De er ikke samvittighetsfanger slik Amnesty har definert dem. Han formidler likevel til myndighetene at det er nok nå, de lange straffene er umenneskelige. De første ildsjelene tøyser grenser, mens organisasjonens mandat skrur til. Mange nordmenn skal i årene som følger reise ut på offisielt oppdrag som Amnesty-observatører.

I **1966** får Norge sin første representant i det internasjonale styret. Samme år vedtar Amnesty sentralt å kjempe mot tortur av alle fanger – ikke bare de politiske. Den første mandatutvidelsen. Det skal komme flere. Noen av dem vil få fortøyningene til å knake.

I Norge oppdager media Amnesty. Mange fremsnakker. Men ikke alle. Grunnpillaren i gruppearbeidet er “treerprinsippet”: Hver gruppe skal adoptere tre fanger – én fra øst, én fra vest og én fra et alliansefritt land. Ukeavisen Farmand mener Amnesty har et “forfusket formål” og påpeker at det ikke er relevant å adoptere vestlige fanger. Amnesty bør konsentrere seg om østblokken.

VINTEREN 1967: I en arbeidsleir underlagt Oslo kretsfengsel sitter militærnekteren Sverre Røed Larsen. Han nekter å godta siviltjenesten han har blitt tilbudt, fordi den ikke er freds-relevant. Luggen og lagdommer Torstein Brun Fretheim fra Ljansgruppen barker sammen i heftig diskusjon. “Han kvalifi-serer til å bli samvittighetsfange”, mener Luggen. “Det er å gå for langt,” kontrer Torstein.

” Hvorfor fengsler du militærnektere?

Amnesty-aktivist Luggen utfordrer Jugoslaviyas president Tito under hans besøk i Norge.

Striden er hard. Styret blir enige om å oversende militær-nektersaker til London, men ikke selv uttale seg. Senere beslutter Amnesty å ikke adoptere totalnektere.

1970-TALLET: Et nytt tiår tar til. Vietnamkrig og kald krig preger verden. Pinochet tar makten i Chile. Knut Frydenlund blir utenriksminister i 1973, og gir menneskerettighetsperspektivet en større plass i utenrikspolitikken. Utenriksdepartementet søker stadig råd hos Norsk Avdeling.

Amnesty får også sitt gjennombrudd i norsk opinion. Mandatet utvides til å omfatte områder det ikke er like stor konsensus om – først dødsstraff i 1973.

10. DESEMBER 1974: Styreleder i den internasjonale Amnesty-bevegelsen, Sean McBride, er i Oslo for å motta Nobels fredspris. Samme kveld sender NRK en britisk dokumentar om tortur.

Emil Bechtle, en vesttysk kommunist, står for retten. Arne H. Christensen er Amnestys observatør. Gruppe 20 i Norge besøker Bechtle i fengselet.

Norske representanter innlemmes i det internasjonale styret.

Fengslingen av militærnekteren Sverre Røed Larsen skaper heftig debatt. Larsen vedtas adoptert av Amnesty, men blir løslatt før det igangsettes tiltak.

Ingvald Ørbeck Søreim er Amnestys observatør i Moskva under rettssaken mot fire opposisjonelle tilknyttet lyrikeren Aleksander Ginsburg.

Alf Nordhus reiser til Spania som Amnestys observatør under en rettssak mot baskiske opposisjonelle.

Amnesty får eget kontor for første gang, i et kvistværelse i samme hus der Arne H. Christensen har sin advokatpraksis.

Den første sivilarbeideren Terje Eriksen begynner å jobbe for Amnesty.

Arne Haaland reiser til Israel og Jordan for å undersøke påstanden om at sikkerhetsstyrkene bruker tortur overfor palestinere mistenkt for å være geriljamedlemmer.

Torkel Opsahl reiser til Polen for å overvære en rettssak mot fem unge intellektuelle.

Det internasjonale rådsmøtet blir avholdt i Oslo.

1966

1967

1968

1969

1970

Demokratiet har vært en grunnsten i Amnesty-bevegelsen fra begynnelsen.

1982: Hanne Krogh deltar i våkeaksjon mot dødsstraff i Oslo.

1984: Arve Tellefsen, Øystein Dolmen og Gustav Lorentzen er med på TV-aksjonen.

1984: Generalsekretær Leif Vetlesen og kronprinsfamilien under TV-aksjonen.

Etter filmen er det debatt. I TV-studioet sitter Amnestys representant Kari Storhaug Poppe, sammen med blant andre statsminister Trygve Bratteli og utenriksminister Knut Frydenlund.

Filmen gjør inntrykk på panelet, så vel som TV-titterne. Året etter gir Amnesty International ut en rapport om samvittighetsfanger i Sovjetunionen. Også den får stor oppmerksomhet i Norge.

Medlemstallet vokser. Frivillighet alene er ikke lenger nok til å håndtere alt. Bobbie Wettre ansettes i halv stilling som Amnestys første daglige leder i 1976. Hun går over i full stilling fra 1977.

På medlemssiden får de middelaldrende akademikere og ekteparene, som har dominert organisasjonen, selskap av en ny generasjon sultne aktivister – med store vyer og fornyingsiver.

VINTEREN 1979: Skisporene strekker seg endeløse innover i Nordmarka. Kompisene Audun Gjøstein Madsen, Thomas Spence og Jan Egeland glir gjennom snøen. Men skogens ro må de lete lenge etter. “Bli med da vel. Amnesty trenger dere!” Jan er ustoppelig. Det er som om den unge studenten har et eget energifelt rundt seg. Et smittsomt et.

Et lengre opphold i Colombia som 19-åring forsterket Jans ønske om å bidra, hans tro på at enkeltmennesker kan utgjøre en forskjell – med Amnesty som redskap. Audun og Thomas er solgt.

To år tidligere hadde Jan tatt initiativet til å starte Rogaland Amnesty, sammen med Stein Viksveen. Samme året kommer

begge inn i styret i Norsk Avdeling. Etter hvert får de ansvaret for kampanjen mot tortur. I 1979 blir Jan også valgt inn i det internasjonale styret. Han er bare 22 år.

“Stavangermafiaen” kaller Bobbie Wettre dem. Med ungdommelig iver tar de pusten fra den eldre garde. Men de får rom til å sette sine ambisjoner ut i livet. De vil samle inn flere penger, etablere flere grupper, skrive flere brev, bygge flere allianser. De tar Amnesty ett skritt videre.

Antallet grupper i Norge tredobles fra 32 i 1975 til over 100 i 1981. Hovedkontoret i London greier ikke å forsyne de mange nye norske gruppene med nok saker. Tredelingen mellom øst, vest og alliansefrie fanger blir også vanskeligere å opprettholde, etter hvert som diktaturene i Hellas, Spania og Portugal faller.

Samtidig, i kjølvannet av alle militærkuppene i Latin-Amerika og Afrika, øker bruken av tortur, forsvinninger og utenomrettslige henrettelser til epidemiske proporsjoner. Disse “nye” utfordringene blir offisielt en del av Amnestys mandat i 1979.

1980-TALLET blir det mest avgjørende tiåret i Norsk Avdelings historie. Tiåret innledes med 5.000 medlemmer, og avsluttes med 37.000. Et lite sekretariat bemannet av idealister utvikles til en profesjonell aktør, som ikke bare ansetter fra egen medlemsmasse. Mange er bekymret. Vil det drepe organisasjonens ideelle karakter? Splittelsen er dyp, og deler både styret og medlemmene i to.

Asbjørn Eide reiser til Israel og Syria på vegne av Amnesty for å undersøke påstander om tortur og dårlig behandling av krigsfanger.

Gunnar Lind er del av en Amnesty-delegasjon som besøker Nord-Irland for å undersøke behandlingen av fanger.

Gunnar Austads Minnefond for Samvittighetsfanger opprettes, og Norsk Avdeling arver halve formuen hans.

Sean McBride får fredsprisen, blant annet for sitt arbeid for Amnesty.

Utenriksdepartementet begynner å konsultere Amnesty i menneskerettighetsspørsmål.

Kampen mot dødsstraff blir offisielt en del av Amnestys mandat.

32 grupper er nå aktive for Amnesty.

Første lønnede medarbeider, Bobbie Wettre, ansettes i halv stilling som daglig leder.

Amnesty flytter inn i nye kontorer i Akersgata 39 og en etterlengtet kopimaskin kjøpes inn.

Samvittighetsfangenes år markeres med festforestilling i Nationaltheateret 12. desember, med kongen, kronprinsen og statsministeren tilstede.

Nobels fredspris tildeles den internasjonale Amnesty-bevegelsen. Amnesty befester sin stilling i Norge.

Dødsstraffkampanjen lanseres internasjonalt samme helg som fredsprisen deles ut.

Fire distriktsrepresentanter velges inn i styret for første gang.

1971

1973

1975

1976

1977

1984: Meryl Streep gjester TV-aksjonen.

1987: Carl I. Hagen stiller opp som samvittighetsfange i tvangstrøye for en vervekampanje.

1989: Den kjente samvittighetsfangen Andrei Sakharov besøker gruppe 53 i Ski.

Dødsstraff-aksjon foran Stortinget.

I 1980 blir Amnesty medlem av Utenriksdepartementets rådgivende menneskerettighetsutvalg. Samme år vedtar landsmøtet at Amnesty ikke lenger skal ta imot statlige midler – for å befeste sin uavhengighet. På oppfordring fra blant annet Norge, vedtar den internasjonale bevegelsen det samme. Fagbevegelsen og kirken blir noen av de nye, viktige støttespillerne i Norge.

SOMMEREN 1983: Så står den der – i all sin prakt: En “EDB-maskin”. Organisasjonens første. En ganske stor affære, som tikker og summer. Prislappen på det digitale vidunderet er svimlende 300.000 kroner. En generøs gave fra Fagbevegelsen har bidratt til å gjøre innkjøpet mulig.

Medlemsregistreringen revolusjoneres. Postutsendelser forenkles. Men allerede etter et knapt år er maskinen avleggs. Den klarer ikke håndtere datamengden. Nye, bedre og billigere maskiner er allerede på markedet.

OKTOBER 1984: I et studio på Marienlyst sitter organisasjonssekretær Øyvind Johnsen ved en telexmaskin. Han er på lufta, live. Det er TV-aksjon. Ut tikker en “fersk” melding. En fin gimmick. Men telexen blir sendt fra naborommet. Fra London kom den dagen før. Verden snurrer ikke så fort som den skal gjøre senere.

“Jeg beklager å måtte meddele at den unge tyrkeren nå er henrettet”, sier Johnsen alvorlig til TV-titterne. “Hva kan vi gjøre?” spør journalisten. “Dere kan ringe den tyrkiske ambassaden og kreve at de slutter å henrette politiske fanger.” På skjermen

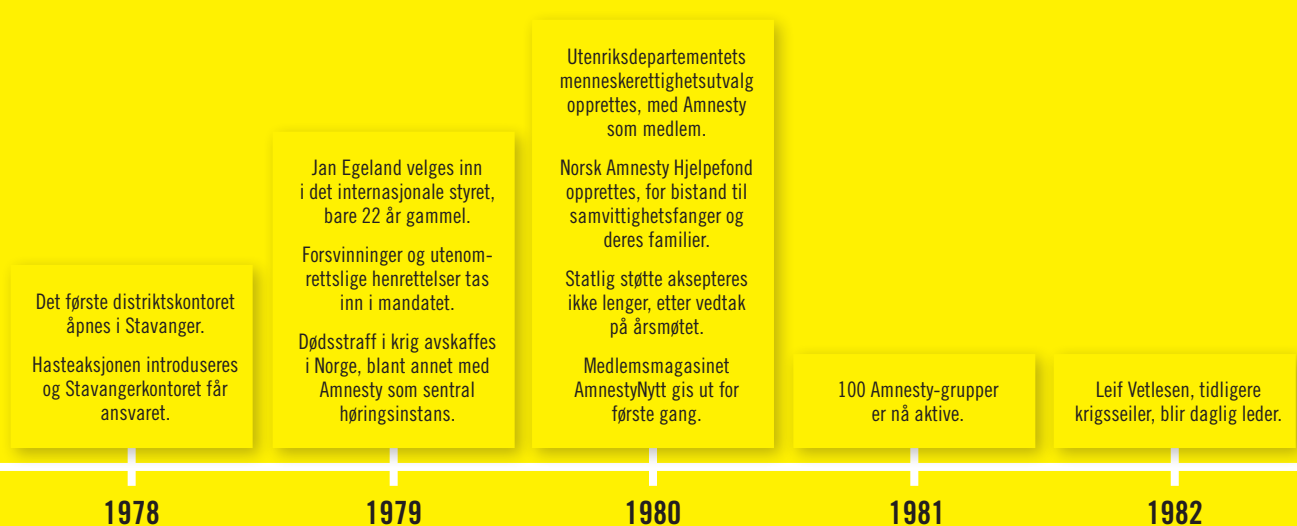
i de tusen hjem vises den tyrkiske ambassadens telefonnummer. Noen dager senere kollapser ambassadens telefonsystem.

TV-aksjonen vekker opinionen for alvor, med massiv medlemsvekst som resultat. Hele 30 prosent innen året er omme.

AUGUST 1985: Det er tre uker siden en gruppe iranske asylsøkere ble utvist fra Norge. Nå har regjeringen grepet inn. De skal hentes tilbake. På Amnesty-kontoret står jubelen i taket. Massivt press fra Amnesty, som ble bredt dekket av media, har gitt resultater. “Iranersaken” setter Amnesty på det politiske kartet som aldri før.

I en periode er Amnesty en uoffisiell konsulent for myndighetene i vanskelige asylsaker. Samarbeidet opphører brått i 1987, da regjeringen legitimerer sin nye innstrammingspolitikk ved å vise til kontakten med Amnesty.

1986: Øyvind Johnsen har vært generalsekretær i et år. Nå sitter han i giv akt i en leilighet på beste vestkant i Oslo, omkranset av et knippe høytstående bistandsfolk. De er skeptiske og har invitert til samtale. Amnesty kritiserer frigjøringsregimer som hylles av venstresiden i norsk politikk fordi de har bragt Afrika ut av koloniherrernes klør. En av møtedeltakerne mer enn antyder at Amnesty står i ledetog med CIA. Generalsekretæren tordner: “Mener dere virkelig vi skal overse tortur og forsvinninger i Zimbabwe fordi Mugabe er en frigjører?”

1990: Amnesty planter et tre i Frognerparken til minne om massakren på Den himmelske freds plass i Kina.

1991: Kim Aris tenner en fakkell for sin mor Aung San Suu Kyi, som sitter i husarrest i Burma.

1994: Tidligere samvittighetsfange Victor Hormazabal, Peter Benenson og Rolv Wesenlund i forbindelse med Amnestys 30-årsjubileum.

1993: Næringsminister Stoltenberg lar seg fengsle på åpen gate for å sette søkelys på forsvinninger.

1996: Amnesty-aktivist Beate Slydal blir tatt av politiet for å bære gul T-skjorte.

Mot slutten av tiåret begynner pipen å få en annen lyd. Ingen utvikling uten menneskerettigheter.

ANDRE HALVDEL AV 1980-TALLET: Telefonen ringer på generalsekretærens kontor: “Det er fra slottet. Kan vi sende noen og hente den nye rapporten om barn som utsettes for tortur?” En halvtime senere kommer en grønnkledd gardist for å plukke den opp. Hans Majestet Kong Olav er blitt en ivrig leser av Amnestys rapporter.

1990-TALLET innledes med en milepæl: 1 million medlemmer på verdensbasis. Tiåret preges særlig av at Amnesty begynner å ta tak i de mindre synlige overgrepene.

I **1991** beslutter Amnesty å aksjonere mot overgrep begått av andre enn styresmakter. Det baner vei for at overgrep begått i den private sfæren også blir et Amnesty-anliggende fra 1997. Først ut er arbeidet mot kjønnslemlestelse. Fra 1995 innlemmes også overgrep begått i krig i mandatet. Men ikke uten intense diskusjoner.

Dette er flaut på Norges vegne.

Aktivist Beate Slydal om politiets reaksjon på forbudet mot å ha på gule T-skjorter.

HØSTEN 1995: “Amnesty burde vært på nettet allerede i går”, skriver gruppemedlem og student Sveinung Skjesol i et brev til sekretariatet. Daværende redaktør av medlemsmagasinet AmnestyNytt, Ina Tin, griper sjansen. En liten gjeng frivillige

nett-entusiaster danner Elektoredaksjonen og etter intenst dugnadsarbeid inntar Amnesty verdensveven 13. mars 1996.

Kina-kampanjen lanseres digitalt og internett blir raskt den dominerende arenaen for kommunikasjon og nye aksjonsformer.

27. JUNI 1996: I Akersgata møter Beate Slydal, senere politisk rådgiver i Amnesty, en mur av bredskuldrede politimenn i full mundur. Hit, men ikke lenger, sier de. Beates forbrytelse? Hun roper slagord og har på en gul T-skjorte med påskriften “Menneskerettigheter i Kina nå!”

Hun demonstrerer fredelig mot Kinas president Jiang Zemin, som er på vei til audiens med Norges statsminister i regjeringskvartalet. Kraftige karer tar tak, og bærer henne regelrett bort. “Dette er flaut på Norges vegne. Har dere ikke viktigere ting å bruke tiden deres på,” roper en provosert Beate.

“Den svarte torsdagen,” kaller VG det. Dagen da de gule T-skjorter fra Amnesty blir forbudt i Oslo. På direkte ordre fra Kina og lydige norske politikere. Så flaut er det at politimesteren må beklage offisielt. At justisministeren må holde pressekonferanse for å forsikre om at, joda, vi har fortsatt ytringsfrihet i Norge.

Året etter er norske myndigheter igjen i Amnestys ubehagelige søkelys.

1997: Tusenvis av brev fra Amnesty-medlemmer over hele verden dumper ned i regjeringens postkasse. For første gang aksjonerer

Den første datamaskinen kjøpes inn til sekretariatet.

Verdens mest berømte samvittighetsfange i sin tid, den sovjetiske vitenskapsmannen og menneskerettighetsforkjemperen Andrei Sakharov, adopteres av gruppe 53 i Ski.

TV-aksjonen, Din innsats – Andres frihet, gir Amnesty nytt liv og ny status i Norge. Det samles inn 82 millioner kroner, et svært godt resultat på den tiden.

Øyvind Johnsen blir Amnestys første generalsekretær i Norge.

“Iranersaken”, hvor Amnesty protesterer mot en av de første tvangsutsendelsene fra Norge, setter organisasjonen på kartet som aldri før.

Tvangstrøyekampanjen blir lansert. En vervekampanje der norske kjendiser som Hanna Kvanmo og Carl I. Hagen lar seg avbilde i tvangstrøye, kneblet for sine meningers skyld.

Amnesty protesterer mot innstramningen i flyktningpolitikken med kun å delta som observatør i Utenriksdepartementets Menneskerettighetsutvalg.

Politivoldsaken i Bergen rulles opp. Bergenspolitiet anklages for maktovergrep og Amnestys etterforskere utsettes for en hetskampanje fordi de setter søkelyset på dette.

1983

1984

1985

1986

1987

1996: Henrettelse på åpen gate i Oslo. Amnesty tar sterke virkemidler i bruk under Kina-kampanjen.

1999: Morten Harket holder appell for Øst-Timor utenfor den indonesiske ambassaden i Oslo.

1999: Arne Næss arresteres som en del av en Amnesty-aksjon.

norske medlemmer mot egne myndigheter. Mot en asylpolitikk som går på rettssikkerheten løs og mot tvangsreturen av en syrisk-kurdisk familie. 120 grupper deltar. Trykket er enormt.

Siden midten av 1980-tallet har Amnesty engasjert seg i utvalgte enkeltsaker. Protestert mot utsendelser som er i strid med Flyktningkonvensjonen. Med flyktningkampanjen stikker Amnesty hånden inn i et vepsebol. Prinsipper settes på prøve.

SLUTTEN AV 1990-TALLET: “Har vi tatt feil? Er den iranske konvertitten Norge har sendt hjem likevel i fare?” Tvilen gnager informasjonsrådgiver John Peder Egenæs. Amnesty har fått massiv kritikk for ikke å ha tatt til motmæle. John Peder ringer en kjent Iran-ekspert. “Du har hatt helt rett. Nå har du opplevd hva det koster å være nyansert”, svarer hun.

I årene som følger engasjerer Amnesty seg ofte i enkeltsaker. Det er stadig pepper å få.

Kampanjer og utadrettet virksomhet preger Amnesty i Norge. Grunnfjellet, medlemmene, føler seg litt skjøvet i bakgrunnen. Antallet grupper synker fra 240 ved inngangen av tiåret til 144. Mister vi grasrota?

Voksesmertene skal bli tøffere enn noen gang. For noe er i gjære i opptakten til det nye millenniumet. Selve suksesskriteriet, det snevre, prinsippfaste mandatet – forankret i sivile og politiske rettigheter – utfordres som aldri før.

JUBILEUMSÅRET 1999, AMNESTY 35 ÅR: Tidligere generalsekretær Øyvind Johnson blir intervjuet om utvidelsen av mandatet gjennom 90-tallet. Om hvor Amnesty skal gå herfra. “Forsøker Amnesty å bli en ikke-statlig variant av FN, vil organisasjonen bli minst like ineffektiv”, svarer han syrlig. Mange med ham mener Amnesty allerede favner for vidt. Andre snakker om å gå enda lengre.

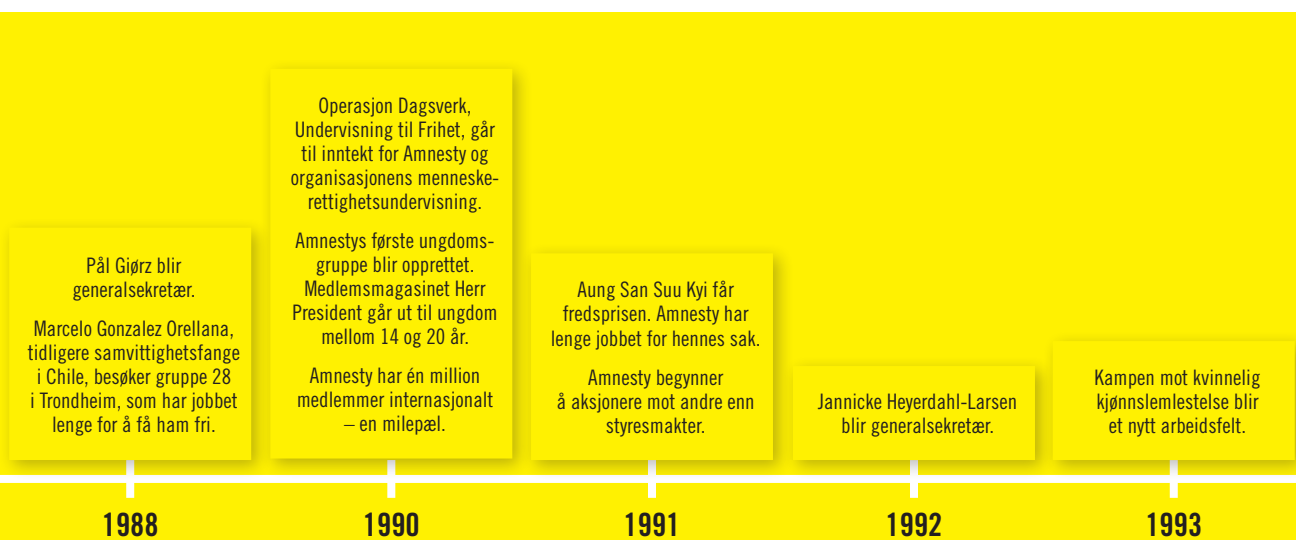
Har vi tatt feil?

John Peder Egenæs spør seg selv etter å ikke ha reagert mot utsendelsen av en iransk konvertitt.

AUGUST 2001: Det står om Amnestys fremtid. 500 mennesker fra 96 nasjoner er samlet i Dakar. Hva slags organisasjon skal Amnesty være i det nye millenniumet? I svette konferansesaler i den vestafrikanske hovedstaden diskuteres det så busta fyker og tårer triller. Frontene er steile og debattklimaet bedres ikke av at over halvparten av delegatene, heriblant flere norske, blir helt slått ut av matforgiftning.

Etter ni intense dager stemmer flertallet fram at Amnesty skal jobbe for å sikre beskyttelsen av alle menneskerettighetene. Rettighetene er udelelige, og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter blir en del av det nye mandatet. Et ambisiøst prosjekt som Irene Khan, Amnestys første kvinnelige internasjonale generalsekretær, skal sette ut i livet.

Få uker senere rakner verden.

2001: Harald Eia og Bård Tufte Johansen opptre på Amnesty-konsert på Rockefeller.

2002: Ylvis opptre til støtte for Amnesty.

2005: Bunadskledde og sminkede aktivister overleverer rapport om vold mot kvinner i Norge til justisminister Odd Einar Dørum.

2007: Studentaktivister ber folk ta en spørreundersøkelse om holdningene til vold mot kvinner.

11. SEPTEMBER 2001: To fly krasjer inn i World Trade Center i USA. Et par dager senere treffer en amerikansk FN-delegat på en Amnesty-representant i FN-bygget i New York. "Hvorfor er dere her ennå? Nå er det vel ingen som er interessert i menneskerettigheter lenger?"

Det nye Amnesty må forholde seg til en ny verden – der etablerte rettigheter igjen utfordres. I Norge lanserer justisminister Odd Einar Dørum et forslag til ny antiterrorlov. Amnesty er en del av et bredt sivilsamfunn som kjemper imot med nebb og klør. Menneskerettighetene må ligge til grunn også når terrorister skal bekjempes. Regjeringen slår til slutt retrett på flere områder.

Men kampen fortsetter. Særlig skjebnen til de terrormistenkte fangene som sitter uten lov og dom på Guantánamo blir etter hvert en het potet.

16. SEPTEMBER 2001: Generalsekretær Petter Eide og Statoils konsernsjef Olav Fjell setter navnene sine på samme ark. En avtale om menneskerettighetsundervisning er inngått. Det er starten på et pionerarbeid i Amnesty-bevegelsen. Hydro følger på året etter. Fra nå av skal hele verktøykassa brukes, ikke bare "naming and shaming". Amnesty går fra bare å konfrontere og aksjonere til også å gå i dialog med Norges to største selskaper. Avtalen består i at Amnesty mottar økonomisk støtte og skal øke selskapenes bevissthet om hva menneskerettighetene egentlig handler om, og hva de må gjøre for ikke å trå feil.

Det betyr imidlertid ikke at Amnesty blir en tannløs vaktbikkje overfor næringslivet i tiden som kommer.

14. DESEMBER 2001: Det er offisielt. Abdulkader Hasan Khalaf og hans familie får likevel bli i Norge. Abdulkader er syrisk kurder og medlem av et forbudt politisk parti. Etter nesten fire år gir til slutt myndighetene etter for presset. Familien får bli i Norge. Døtrene i familien blir senere ivrige Amnesty-aktivister.

I det nye millenniet ser alle politiske partier seg selv som Amnestys støttespillere. Samarbeidskanalene inn mot politiske miljøer og myndigheter har vokst seg sterke. Men det hindrer ikke Amnesty fra å trække sine venner på tærne.

"Alle oppfatter det Amnesty sier som riktig og det jeg sier som feil," sier statsråd for utviklings- og menneskerettighetssaker i den første Bondevik-regjeringen, Hilde Frafjord Johnson, i et hjertesukk til Amnestys generalsekretær. Troverdighet, er svaret. Folk stoler på Amnesty.

Men, ikke alltid. Særlig ikke i saker der Amnesty står fast på viktige prinsipper som utfordrer folks rettsfølelse faller i skinn folkejord. Som at ekstremisten Mullah Krekar ikke kan utvises til land der han risikerer dødsstraff eller tortur.

Eller at Amnestys generalsekretær Petter Eide i Redaksjon 21 den 18. juni 2002 støtter UDI, som har innvilget de iranske brødrene som kapret og truet med å sprengre et russisk Aeroflotfly i 1993 opphold i Norge etter endt soning. En kjent norsk forfatter sender

Jan Borgen blir generalsekretær.

Overgrep i krig anerkjennes som vår tids store humanitære problem. Amnesty vedtar å engasjere seg mot vilkårlige drap i krig.

1995

Gule T-skjorter med påskriften "Menneskerettigheter i Kina nå" blir forbudt i Oslo. Politiet stopper Amnesty-aktivister fra å protestere da Kinas president gjester Norge.

Amnestys første nettsider lanseres med Kina-kampanjen.

Tyrkia-kampanjen blir den første elektroniske underskriftskampanjen noensinne.

Norsk Avdeling endres til Amnesty International Norge.

1996

Første medlemsaksjon mot norske myndigheter arrangeres, med fokus på norsk asylpolitikk.

NHO ber om råd for hvordan norske bedrifter kan unngå å bryte menneskerettighetene i utlandet.

Mariam Azimi, afghansk flyktning og kvinneaktivist, får bli i Norge etter to år i kirkeasyl.

Overgrep i privatsfæren blir en del av Amnestys mandat.

1997

Utenriksdepartementets rådgivende utvalg for handel og menneskerettigheter (KOMPAKT) opprettes – med Amnesty som medlem.

Wei Jingsheng, tidligere samvittighetsfange i Kina, gjester Oslo og taler næringslivet midt i mot.

1998

TV-aksjonen, den andre til inntekt for Amnesty, avholdes.

1999

2008: Bjørn Einar Romøren tar stafettpinnen fra Espen Bredesen i Amnesty's stjernelag under Holmenkollstafetten.

2010: Demonstrasjon foran Kinas ambassade i Oslo med krav om at fredsprisvinner Liu Xiaobo skal løslates.

en harmdirrende e-post til generalsekretæren, og melder seg ut av Amnesty i protest.

“Det er vår jobb å innta de upopulære standpunktene”, er holdningen internt. Menneskerettighetene er til for å beskytte mindretallet. Upopulært er det også når Amnesty slår fast at norske menn har et holdningsproblem i forhold til kvinner.

10. APRIL 2002: “Hei, vi trenger deg akkurat nå! Ambulanse blir beskyttet i Midtøsten! Send: APPELL <ditt fulle navn> til 1960 og du er med på en appell til Sharon!” står det på meldingen som tikker inn til de aller første SMS-aktivistene. Det digitale nybrottsarbeidet til Amnesty i Norge er i gang. Det trengs ikke lenger penn, papir og en stille stund for å være Amnesty-aktivist. Nå sender engasjerte nordmenn appeller til statsledere mens de drikker kaffe eller står i heisen.

31. MARS 2004: Tidligere Miss World, Mona Grudt, beveger seg sakte nedover catwalken. Slik hun har gjort så mange ganger før. Men denne gang bærer hun ikke haute couture. Hun har et blått øye. En mørbanket kropp. Hun er “Pia”, 27 år, voldtatt i drosjen på vei hjem.

Catwalken er satt opp på Legevakta i Oslo. Amnesty markerer “Stopp vold mot kvinner-kampanjen”. “Dette er Norge i dag”, sier generalsekretær Petter Eide i en appell.

Utover i 2005 øker kritikken mot Amnestys kampanje. Mange menn kjenner seg ikke igjen i det landet Amnesty beskriver.

Et Norge der hver fjerde kvinne har vært utsatt for vold av sin partner og et land der én av ti kvinner er blitt voldtatt.

3. MAI 2005: Ansatte ved sekretariatet og frivillige ligger med panna i asfalten. Det er kaldt. De er kledd i oransje drakter. Forbi hodene deres klakker dresssko i hastige skritt. Det er generalforsamling i Røkkes Aker Kværner. Samme dag stiller Amnesty spørsmålet “Hva er sannheten om Aker Kværners engasjement på Guantánamo?” i en helsides annonse i Dagens Næringsliv. Dialog med næringslivet hadde ikke båret frukter denne gangen. Amnesty går til fullt frontalangrep. Aker Kværner avslutter senere sitt arbeid på Guantánamo.

JUNI 2008: Amnesty lar seg ikke skremme og fortsetter å utforske nye arenaer. Denne gangen idretten. OL i Beijing står for døren og i samarbeid med Idrettsforbundet og Norsk Journalistlag setter Amnesty alle journalister som skal dekke OL på skolebenken. De får et solid infohefte om menneskerettighetssituasjonen i Kina. Mens norske idrettsutøvere løper stafett for Amnesty og menneskerettighetene i Kina under Holmenkollstafetten.

Amnestys posisjon i forkant av Beijing-OL skal prege hvordan Amnesty jobber med store idrettsarrangementer framover.

8. MAI 2010: Den taktfaste tramping fra flere tusen sinte anti-Pride-demonstranter gjør at bakken, som Amnestys norske rådgiver Patricia Kaatee går på, skjelver. Hun er en del av en internasjonal sikkerhetsdelegasjon fra Amnesty som skal beskytte deltakerne i Vilnius Pride, den første i sitt slag.

Petter Eide blir generalsekretær.

En verdensomspennende torturkampanje lanseres.

Amnesty har nå 45.000 medlemmer og 240 grupper i Norge.

Amnesty signerer en avtale om menneskerettighetsundervisning med Statoil.

Første URGENT-aksjon mot norsk asylpolitikk og utsendelse av den syrisk-kurdiske Khalaf-familien, blir gjennomført.

Terrorangrepet på USA endrer verden. Etablerte rettigheter utfordres.

Amnesty signerer en avtale om menneskerettighetsundervisning med Hydro.

Regjeringen gjør retrett og endrer det omstridte forslaget til ny antiterrorlov, etter massivt press fra blant andre Amnesty.

Den første SMS-aksjonen sendes ut på mobil - en effektiv aksjonsmetode som senere adopteres av mange andre Amnesty-seksjoner i andre land.

Amina Lawal løslates. 60.000 nordmenn, deriblant Frøken Norge Kathrine Sørland, Wenche Foss og statsminister Bondevik, har engasjert seg kraftig for å stoppe steiningen av den nigerianske kvinnen, som har fått barn utenfor ekteskap.

Amnesty arrangerer “voldens catwalk” på legevakta i Oslo. Dette er startskuddet for Amnestys første kampanje mot vold mot kvinner i Norge.

Historiens første Amnestypris tildeles daglig leder av Pro Senteret i Oslo, Liv Jessen, for sitt utrettelige arbeid for de prostitueres rettigheter i over 20 år.

2000

2001

2002

2003

2004

2010: Bildet av fredsprisvinner Liu Xiaobo projiseres på Grand Hotel foran fakkeltoget.

2010: Generalsekretær Egenæs aksjonerer mot Shell.

2010: Flashmob mot tvungne forsvinninger på Jernbanetorget i Oslo.

2012: Aktivist Jon Tranas føtter på Forsoningens torg i Stavanger.

2011: Ekstremsportveko i Voss aksjonerer for kinesiske Hu Jia.

2012: Den arabiske vårs bakside markeres på Egertorget i Oslo.

Motdemonstrantene bærer flagg med solkors og kaster røykbomber. Noen greier å bryte sperringene og angriper Pride-deltakerne. Hun kan ikke forestille seg nå at hun fire år senere skal kunne gå i hovedgaten i samme by i samme ærend, uten å være redd for egen eller andres sikkerhet.

Amnestys arbeid for lesbiske, homofile, bifile og transpersoners rettigheter (LHBT) verdsettes i det internasjonale LHBT-miljøet. Kampanjen “Å elske er en menneskerett”, som senere sprer seg som en farsott blant norske aktivister, oppleves som verdifull støtte. Amnesty er en pådriver i arbeidet for å styrke rettighetene til de som forfølges eller diskrimineres på bakgrunn av hvem de er eller hvem de elsker.

10. DESEMBER 2010: “Free Liu Xiaobo!” roper en kinesisk-norsk folkemengde og hever faklene mot bildet av fredsprisvinneren som Amnesty har projisert på veggene til Grand Hotel. Nå er balkongen, der fredsprisvinneren vanligvis hilser folket, tom. I dagene før har en rekke kinesiske dissidenter i eksil vært samlet i Amnestys kontorer i Grensen. Seansen live-streames og følges av folk i Kina. Via twitter – med mandarin-engelsk oversettelse – får de mulighet til å bidra i debatten. En følelsesladet og kaotisk demonstrasjon foran den kinesiske ambassaden i Oslo blir dekket av verdenspressen.

9. APRIL 2011: Hundrevis av bostander på Grünerløkka i Oslo får varsel om tvangsutkastelse på døra. Avsender er Amnesty International. “Det skjer ikke i Norge, men det skjer nå” er budskapet. Amnesty peker på hvordan mangelen på grunn-

leggende rettigheter forårsaker og opprettholder fattigdom. Mandatstriden er for lengst tilbaketrukket. Amnesty har funnet sitt fotfeste. Temaer som slumbeboeres rettigheter og mørdredelighet er en del av arbeidet for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

25. JULI 2011: Titusenvis av mennesker er samlet på Rådhusplassen i Oslo, med roser i hendene. De er ikke lenger lammet. De er handlekraftige. Det siste døgnet har vært intens jobbing for en liten, men effektiv prosjektgruppe av enkeltpersoner og ansatte ved Amnestys sekretariat. På tross av at vinduene mot Grubbegata er ødelagte, har Amnestys kontor det siste døgnet vært hovedkvarter for prosjektgruppa. De høster erfaringer fra tidligere store arrangementer, der folk “bare vil gjøre noe”. Generalsekretær John Peder Egenæs står på scenen foran et folkehav av 250.000 nordmenn som langsomt løfter rosene mot himmelen. Han kjenner på en uvirkelighetsfølelse. “Har vi vært med på å få til dette?” Hele Norge samles i sorgen over livene som gikk tapt i Grubbegata og på Utøya den dagen terroren rammet landet vårt.

6. AUGUST 2012: I et stille hjørne av en kafé på Oslo Lufthavn Gardermoen sitter Jon Trana med føttene plantet i et kar med støpemasse. “Nå må jeg holde beina helt i ro, så avtrykket blir skikkelig. Tenk at Aung San Suu Kyi har sittet med sine vevre føtter i et tilsvarende kar! Det er litt spesielt,” tenker Jon.

Fotavtrykkene til 16 fredsprisvinnere skal pryde Forsoningens torg i Stavanger. Jon har fått æren av å representere Amnesty,

Amnesty arrangerer en storstilt Guantánamo-aksjon mot Aker Kværners engasjement i den ulovlige fangeleiren.

Ulovlige fangetransporter til Guantánamo blir tema også i Norge – Amnesty tar en aktiv rolle i å utfordre myndighetene for å komme til bunns i hemmeligholdelsen.

Saken til samvittighetsfangeren Mitwalli Saleh skrives inn i Beethovens opera Fidelio. Amnesty oppfordrer det norske operapublikumet til å aksjonere for å løslate ham.

John Peder Egenæs blir generalsekretær.

Regionkontorene Øst, Vest, Sør, Midt og Nord etableres i Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim og Tromsø.

Beijing-OL er starten på Amnestys arbeid med sport og menneskerettigheter. Idretts-Norge og Norsk Journalistlag engasjerer seg i kampen for menneskerettigheter i vertslandet.

Demand Dignity-kampanjen for fattiges rettigheter lanseres gjennom regionkontorene over hele landet. Den første store kampanjen etter mandatutvidelsen.

Amnesty etablerer seg for alvor i sosiale medier med aksjonen for ytringsfrihet på nett. Twitter, Facebook, YouTube og blogg skal gjøre at man raskere når ut til flere.

Amnesty får nye kontorer i Grensen 3.

2005

2006

2007

2008

2009

2012: Demonstrasjon utenfor den russiske ambassade i Oslo.

2013: Langbord på Egertorget på Putins bursdag, der alle er invitert.

2014: Lystening for Syria i forbindelse med treårsdagen for krigen.

2014: Amnesty overleverer livbåter til hver folkevalgt på Stortinget med bønn om å ta imot flyktninger fra Syria.

som fikk fredsprisen i 1977. 81-åringen er nemlig selve symbolet på frivilligheten som fortsatt utgjør Amnestys rygggrad. Helt siden han ble pensjonist i 1995, har Jon jobbet som frivillig ved sekretariatet. En av initiativtakerne til Forsoningens torg sikrer seg fotavtrykket hans under en mellomlanding i Oslo.

16. JUNI 2012: På scenen foran Oslo Rådhus står Aung San Suu Kyi. 21 år etter at den burmesiske demokratiforkjemperen ble tildelt Nobels fredspris, er hun endelig fri fra husarrest og kan ta imot prisen og folkets hyllest i egen person. "Uten et land som deres, som hjelper for å hjelpe og ikke har en annen agenda, ville verden vært et fattigere sted," sier hun. 10.000 mennesker jubler og klapper. Kronprinsen er tilstede.

Amnesty-sjef John Peder går på scenen – som én av mange som skal hylle "The Lady". Mot slutten av talen trekker han opp to plakater – én med bilde av Aung San Suu Kyi og én med fredsprisvinner Liu Xiaobo. "Beijing, hører dere meg?" roper han høyt. "Gjør som burmeserne, frigjor deres fredsprisvinner".

Mange blir beklemt. Inkludert Aung San Suu Kyi. Sånt gjør man bare ikke med kronprinsen og en fredsprisvinner tilstede. Man holder seg til programmet. Det skal hylles, ikke aksjoneres.

21. OKTOBER 2012: Noen måneder senere gir TV-aksjonen 2012, den tredje til inntekt for Amnesty, nesten 200 millioner kroner til den internasjonale Amnesty-bevegelsen. Allerede i 2013 blir mye og viktig etterforsknings- og menneskerettighetsarbeid verden over igangsatt og revitalisert.

JUBILEUMSÅRET 2014: For stuerene? Neida. Amnesty i Norge fortsetter å stikke ubehagelige kjepper i hjulene på makta som rår. Vi fortsetter å kjempe for menneskerettighetene. På våre premisser. Blir du med oss videre?

Historien om Amnestys 50 år i Norge er ført i pennen av Marianne Alfson, journalist og mangeårig støttespiller for Amnesty.

Amnestys stortingsgruppe etableres som den største tverrpolitiske gruppen blant stortingsrepresentantene. Alle partiene er representert.

Amnesty International feirer Nobelprisvinner Liu Xiaobo og fokuserer på ytringsfrihet i Kina med demonstrasjon utenfor Kinas ambassade i Oslo og frokostseminar med prominente kinesiske menneskerettighetsforkjempere.

2010

Amnestys internasjonale senter for menneskerettighetsundervisning etableres i Oslo etter 20 års kompetansebygging på området.

2011

TV-aksjonen "Stå opp mot urett" er den tredje til inntekt for Amnesty. 100.000 frivillige samler inn nær 200 millioner og over 5000 norske bedrifter støtter TV-aksjonen.

I samarbeid med Gyldendal undervisning og Salaby.no lager Amnesty et undervisningsmaterieell om ulike aspekter ved menneskerettighetene for alle klassetrinn – fra barneskolen til videregående skole.

2012

En ny internasjonal våpenhandelsavtale blir vedtatt i FN. Dette er mye takket være en 20 år lang Amnesty-ledet kampanje som har mobilisert over en million aktivister fra hele verden, også Norge.

2013

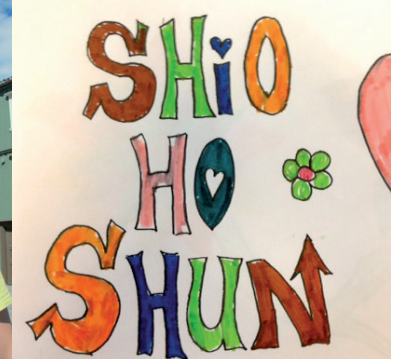
Amnesty blir tildelt Homo-frydprisen under EuroPride 2014 i Oslo.

Norske John Jeanette Solstad Remøy blir den første transpersonen som Amnesty aksjonerer for internasjonalt.

Amnesty har nå 100.000 støttespillere i Norge og 67 aktive grupper.

Støttespillere og samarbeidspartnere går opp den "gule løperen" i Grieghallen i Bergen for å feire Amnestys 50 år i Norge!

2014

amnesty.no